

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
DEPARTAMENTUL DE FILOSOFIE

Interpretarea psihanalitică a juridicului
Teză de doctorat

Rezumat

Conducător,
Prof. Univ. Dr. Aurel Codoban

Doctorand,
Mihai Giurgea

2010

Cuprins

Cuprins	3
Introducere	6
Capitolul I	17
Freud și instituirea Legii	17
Mitul raționalității legii	17
Originea legii	19
Tabuul ca proto-lege	19
Tabu și nevroză obsesională	20
Interdicțiile originare: incest și fratricid	23
Deplasare și transformare	25
Legea ca efect al 'refulaturii' ancestrale	28
Hoarda primitivă și instituirea legii	30
Hoarda primitivă: mit sau realitate?	32
Psihanaliza freudiană a legii	34
Ambivalența instituirii legii	34
Inconștientul și legea	36
Legea și supra-eul	38
Certitudinea imaginară a legii	40
Inconștientul creează faptele	44
Consecințele analizei freudiene	47
Legea simbolică și legea reală	50
Studiile juridice postmoderne	50
Jean-Francois Lyotard sau justiția micronarațiunilor	51
Jacques Derrida sau incomensurabilitatea dreptății	53
Gilles Deleuze și Felix Guattary sau primatul dorinței	57
Capitolul II	61
Tradiția psihiatrică și psihanaliza juridică	61
Textul legal sub hermeneutica psihiatrică	61
Instituțiile psihiatrice și instituții juridice	69
Legea ca tradiție și interpretare	72
Legea ca Memorie și Uitare	76
Lacan și psihanaliza ca metodă juridică	80
Freud și Lacan în oglindă	82
Legea ca și lege	84
Uzuri ale lui Lacan	87
Schema L și cele trei ordini (simbolică, imaginară, reală)	90
Legea ca și Celălalt	94
Subiectul și legea. Rolul normativ al legii.	96
Capitolul III	99
Legea Imaginară	99
Drept comun versus drept civil	99
Istoria psihiatrică a contractelor	102
Psihanaliza ca hermeneutică istorică	102
Regula poștală	103
Doctrina contractelor	109

Regulile căsătoriei și hoarda primitivă	113
Genealogia legii	117
Melancolia	117
Memoria	119
Absența	121
Repetarea	124
Istorie, retorică, simbol	126
Imaginarul ca argument legal	127
Puterea ficțiunii	129
Iluzia puterii simbolice	134
Simbolurile legii	137
Realul: violența și crima	139
Capitolul IV	141
Legea ca structură Ideologică	141
Credință și Acțiune	144
Formele „credinței”: ideologia și utopia	149
Ideologia (legea) ca distorsiune și disimulare	152
Ideologia (legea) ca și legitimare	154
Ideologia (legea) și funcția sa integrativă	156
Utopia (legea) ca formă distopică a credinței	158
Legea ca structură socială	161
Concluzii	166
Bibliografie	169

Cuvinte cheie: psihanaliză juridică, jurisprudență psihanalitică, inconștient juridic, Freud, Lacan, Goodrich, Caudill, raționalizare discursului juridic, eu, supraeu, interdictele legii, dorință, pulsione, refulare, tabu, limbaj, *Celălalt*, ordine simbolică, ordine imaginară, ordine reală, fenomenalizare legii, ideologie.

Rezumat

Teza de față își propune o critică a sistemului legal din perspectiva psihanalizei. Aceasta are ca scop raționalizarea discursului juridic prin deconstruirea psihanalitică a subiectului/subiecților juridic/i. Această critică a sistemului legal analizează inconștientul juridic care se manifestă: 1) la nivelul formulării legii prin repetiții, negări, etc., ca procese colective; 2) la nivelul pronunțării sentinței de către judecător ca zicere a unui inconștient; 3) la nivelul încheierii și soluționării contractelor legale care presupune și o relație inconștientă cu *Celălalt*; 4) și, în fine, la nivelul structurilor legale ca structuri

ideologice. Din aceste motive adoptăm o despărțire de viziunile hermeneutice și epistemologice contemporane care ar avea ca obiect legea, pledând pentru o viziune psihanalitică. „Studiile juridice critice au ca una din mize aceea de a rescrie *artele* juridice, aceea de a scrie diferit și astfel de a gândi diferența legii”¹. O cercetare psihanalitică a sistemului legal are deci o funcție de explicitare și o funcție de devaloare a mecanismelor interne dar invizibile de producere a legii și a exercitării acesteia. Vom interpreta legea ca proces psihanalitic în care interpretarea este tributara inconștientului.

Primul capitol al prezentei lucrări se axează asupra analizării din perspectivă psihanalitică a originii legii. Astfel vom analiza textele fondatoare freudiene, în special *Totem și tabu* și *Moise și monoteismul*, care vorbesc de instituirea legii pe baza propunerii de către Freud a *mitului hoardei primitive*. Acest mit recodifică, la nivelul societății, mitul lui Oedip. Critica freudiană a legii pornește de la deconstruirea mitului raționalității legii prin evidențierea rolului pe care dorințele și pulsunile îl joacă în instituirea și continua producere a legii. Pentru realizarea acestui demers, Freud se reîntoarce, prin realizarea unei genealogii a legii, la stadiile incipiente ale normării relațiilor sociale, analizând modul de funcționare a tabuului în societățile totemice. Aici se observă clar modalitatea în care pulsunile, dorințele și interdicțiile sunt proiectate și codificate sub forma unui proto-sistem legal, tabuul fiind primul sistem juridic². Pornind de la această identificare, Freud va analiza similitudinile dintre tabu și nevroză obsesională, demonstrând, într-un demers pur psihanalitic, cum anume societatea funcționează analog individului, legea în acest caz fiind echivalentul social al supra-eului individual, adică izvor al interdicțiilor și suprimărilor. Tabuul, ca proto-lege, în lectură psihanalitică, ne dezvăluie pe de o parte modalitatea de instituire a legii ca ipostaziere a interdicțiilor patriarhului primordial, iar pe de altă parte conținutul primordial al acestor interdicție, incestul și fratricidul. Legea stabilește, pe de o parte, modul în care femeile și proprietățile tribului pot fi împărțite și contractate, iar pe de altă parte codifică și normează violența între membrii tribului. De asemenea, analizând societățile arhaice Freud ne atrage atenția asupra imposibilității descoperirii formei primare a interdicțiilor,

---

¹ Goodrich, Peter, *Oedipus Lex. Psychoanalysis, History, Law*. University of California Press, 1995, p. 13.

² „Preceptele tabuului au constituit primul 'Drept'”, Freud, Sigmund.. „Disconfort în cultură”, în Freud, Sigmund, *Opere 4. Studii despre societate și religie*, Editura Trei, 2000, pp. 172.

dar ne oferă în același timp modalitățile psihanalitice de analiză a evoluției codificării legii prin procese de deplasare, refulare, proiecție, sublimare, fixație, negare, etc. a refumatului ancestral, a uciderii de către clanul fiilor a patriarhului primordial în scopul satisfacerii primare a dorințelor. Analiza lui Freud asupra instituirii legii prin intermediul unei crime primordiale ne arată faptul că legea este de la început ambivalentă fiind născută atât din ură și frică cât și din iubire și respect față de patriarh. De asemenea, legea are caracter de structură fiind o realitate transcendentă, echivalentul în societate a supra-eului individual.

Pornind de la această structură freudiană, Jerome Frank face o analiză a inconștientului legal arătând cum anume dorința infantilă de ordine și instanța supra-eului individual activează în cazul spunerii legii de către judecători, care pe de o parte afirmă că legea este imuabilă și ei nu fac decât să o aplice, iar pe de altă parte modifică, prin raționalizări excesive, legea, relevând astfel mutabilitatea și nepredictibilitatea inerentă oricărei legi. De asemenea, tot în trenă freudiană, Frank analizează modul în care sunt stabilite faptele în cadrul unui proces juridic ca și consecință a „lucrării” inconștientului. Astfel, mărturiile sunt luate în considerare pe baza preferințelor inconștiente față de martori, aceștia istorisesc faptele așa cum au fost deja prelucrate de către inconștient, iar decizia judecătorului se bazează pe un cerc hermeneutic între stabilirea unor fapte și încadrarea acestora în anumite demarcații legale prestabilite.

În finalul primului capitol, analizăm consecințele la care au ajuns, pe baza premiselor psihanalitice privind legea, filosofi postmoderni precum Lyotard, Derrida, Deleuze și Guattari. Luând ca punct de plecare teoria freudiană și cea lacaniană, vom arăta modul de operare a legii simbolice ca lege ce ține de registrul simbolic și care generează și normează întregul domeniu juridic, văzut ca domeniu empiric. Studiile juridice postmoderne încearcă să demonteze premisele și ideologiile iluministe ale sistemului juridic pentru a-l reforma pe acesta, pentru a-l face mai democratic și eliberat de tarele sale istorice. Principalele puncte de discordie cu tradiția iluministă și cu modul clasic de a face justiție sunt marile narațiuni legitimize, una dintre ele fiind Legea, noțiunea de individ autonom cu corelatele și consecințele sale, noțiunea de adevăr unic, atemporal și universal, fundamentaționalismul și neutralitatea limbajului. Lyotard propune renunțarea la ideea de justiție universală, bazată pe o dreptate universală, care la rândul ei

s-ar baza pe consensul absolut al tuturor, sau cel puțin a majorității cetățenilor, propunând o justiție a micronarațiunilor și a consensului local. Derrida face o diferență între dreptate, văzută ca principiu transcendent, și justiție, văzută ca practicare a dreptății care însă nu poate niciodată să se ridice la standardele acesteia. Deconstrucția legii realizată de Derrida pornește de la aceleași principii pe care le-a utilizat Freud, și anume originea irațională, violentă și pasională a legii coroborată cu obnubilarea și reproducerea la nesfârșit, pe modelul fractalilor, a acestei violențe originare. Legea reală nu este altceva decât o urmă, ar spune Derrida, o nesfârșită interpretare, o continuă rescriere a acelei violențe originare care a instituit legea. În fine, Deleuze și Guattari își bazează ideea de justiție pe principiul dorinței. Această formă de justiție pornește de la opoziția față de structura freudiano-lacaniană care considera dorința mai degrabă ca formă reactivă. Deleuze propune ca tocmai dorința să devină motorul legii. În caz contrar, societatea se transformă într-o mașină abstractă de produs subiecți și obiecte perfect identice, astfel încât viața dispare lăsând locul unui mecanism de producție. Ca și pentru Derrida, dreptatea este infinită și indeterminată, excede raporturile formale, pe când justiția, fiecare judecată, trebuie să fie finită și determinată.

În capitolul al doilea, *Tradiția psihanalitică și psihanaliza juridică*, al lucrării de față, am identificat modul în care o psihanaliză juridică este posibilă sub lumina psihanalizei tradiționale. Recuperare psihanalizei ca domeniu de expertiză în sistemul juridic începe, cu un nucleu foarte bine definit, odată cu Pierre Legendre, Peter Goodrich și David S. Caudill. Aceștia constituie autoritățile în jurul cărora s-au coagulat toate celelalte figuri ale domeniului. Legendre, reprezentant al școlii franceze, istoric și jurist, este interpretat de Goodrich, profesor al școlii britanice, de asemenea venit în psihanaliză din școala de drept și școala istorică, formând latura europeană și de inspirație freudiană a psihanalizei juridice. De altfel, o bună parte a studiilor lui Goodrich sunt, declarat sau nu, îndatorate lui Pierre Legendre, care a devenit cunoscut psihanalizatorilor de limbă engleză doar prin traducerile lui Goodrich. Pe această linie de gândire se înscriu cei ce se declară afini ideii că inconștientul juridic contemporan – ceea ce a fost refutat, negat, exilat sau uitat – este dezvăluit în analizele istorice ale textului de lege. De cealaltă parte a oceanului, David Caudill reprezintă psihanaliza juridică de influență lacaniană. Profesor al școlii de drept, precum și avocat, Caudill grupează în jurul său autorii

americani de texte psihanalitice și juridice. Însă evenimentele de maximă importanță în evoluția psihanalizei juridice au fost conferința „*Law and Post-Modern Mind*” de la Cardozo School of Law din 1993 și simpozionul „*Legal Studies Forum*”, editat în 1996. Așadar, psihanaliza juridică s-a impus ca un vector central a ceea ce s-a numit critica legală. Astfel, am încercat, urmărind îndeaproape scrierile lui Goodrich și Caudill, să poziționăm atât psihanaliza de sorginte freudiană cât și cea de sorginte lacaniană în ceea ce se numește studii legale.

Am urmărit, în partea a doua a capitolului, elemente din tradiția lacaniană așa cum este reinterpretată de către Caudill. Elementul central sub care studiile psihanalitice aplicate domeniului juridic sunt posibile este fără îndoială conceptul de *Celălalt* așa cum îl teoretizează Lacan. Ambivalența termenului (sferele atât de largi prin care poate fi definit), cât și poziționarea sa atât înăuntrul cât și în exteriorul subiectului, ne dau, dincolo de noutatea tezei lacaniene împotriva lui Freud, și posibilitatea de a înțelege legea drept „internalizare exteriorizată”. Legea nu este internalizată prin apelul la mitul lui Oedip și la mitul hoardei primitive așa cum îl regăsim în psihanaliza freudiană, legea este în limbaj (în condiționările și permanentele negocieri pe care acesta le impune). Astfel încât limbajul este cel care ne dă legea. Internalizarea legii se produce odată cu acumularea limbajului și nu prin apelul la un mit fondator. Astfel încât externalizarea legii în actele vorbirii conștiente va trebui să țină mereu seama de nivelul prim sub care ea s-a constituit (de aici necesitatea unei psihanalize a limbajului așa cum o întreprinde Lacan). Legea nu este decât o rețea produsă sub efectele directe ale celor trei ordini care constituie subiectul (simbolică, imaginară și reală). Negocierile permanente produse între cele trei sfere care constituie subiectul, prin intermediul limbajului, ne oferă și posibilitatea de a înțelege cum anume se constituie legea. Influențele stratului simbolic (tradiția și familia), influențele stratului imaginar („fața” noastră construită în raport cu ceilalți), cât și, în fine, influențele stratului realului (realitatea brută), toate construiesc legea. Însă dacă subiectul este în același timp atât cel care vorbește cât și cel care este vorbit putem înțelege mult mai eficient atât rolul normativ cât și rolul descriptiv al legii. *Normativ*, întrucât se află înăuntrul limbii care-l vorbește pe subiect; *descriptiv*, întrucât analiza și critica sa este produsul vorbirii subiectului. Astfel prin intermediul lui Lacan

am reușit să poziționăm legea *ca și lege*, în speță legea simbolică, nu legea *în raport* cu societatea, cultura, tradiția subiectului.

Cel de al treilea capitol analizează modul de funcționare a legii imagine, modul de fenomenalizare a legii. Pornind de la considerațiile teoretice ale lui Freud și Lacan coroborate cu analizele aplicative ale lui Goodrich și analiza, din perspectivă psihanalitică, a jurisprudenței, vom arăta modul în care legea se scrie și se rescrie printr-un sinuos proces direcționat de inconștientul juridic. Prima parte a celui de-al treilea capitol face genealogia regulii poștale realizând o hermeneutică istorică a acesteia. Aceasta pornește de la practica actuală a regulii poștale, care leagă juridic pe destinatarul scrisorii odată ce aceasta a fost pusă pe poștă, trecând prin doctrina contractuală și regulile istorice ale căsătoriei, care sunt straturile anterioare ale acestei construcții legale, pentru a ajunge în final la mitul hoardei primitive și a comerțului sexual originar. Regula poștală este văzută ca o interpretare improprie a principiului consensului părților pentru că ofertantul este considerat ca făcând în mod continuu oferta din momentul expedierii și până când aceasta este acceptată sau declinată de către cealaltă parte. Psihanalitic, regula poștală este expresia conformării principiului realității și constanței eu-lui în sensul în care acesta trebuie să își poată da singur legea și să se conformeze acesteia. „Regula poștală leagă întotdeauna ofertantul, cel puțin potențial, de un contract de care acesta este ignorant. Ea leagă părțile în mod obiectiv și impune ficțiunea unui consens în ciuda a ceea ce potențial este o comunicare ratată între părți”³. Contractul va exista și în cazul unei scrisori furate. Iar posibilitatea furtului și posibilitatea ajungerii la destinație, problema destinalității cuprinsă în ambele este miza atât a regulii poștale cât și a dezbaterii teoretice dintre Lacan și Derrida. Scrisoarea poate suferi un detur dar acesta este neimportant câtă vreme, după cum afirmă Lacan în finalul „Seminarului despre *Scrisoarea furată*”, „*scrisoarea ajunge totdeauna la destinație*”⁴ (s.n.). Scrisoarea de care vorbește Lacan, scrisoarea care suferă deturnarea, este situată în ordinea simbolică. Derrida va arăta, împotriva lui Lacan, că în realitate scrisoarea nu ajunge niciodată. Motivul acestui ne-ajuns al scrisorilor este faptul că o scrisoare nu este, de fiecare dată decât o copie, o multiplicitate care ireparabil

---

³ Goodrich, Peter, *Oedipus Lex. Psychoanalysis, History, Law*. University of California Press, 1995, p. 208.

⁴ „c'est qu'une lettre arrive toujours à destination”, în Lacan, Jacques. „*Le Séminaire sur La lettre volée*”, 1957, ed. cit., p. 44.

trădează mesajul pe care îl transmite. Regula poștală este un simptom important și un prototip al contractului ca atare. Încheierea contractului prin poștă depliază și temporalizează încheierea unui contract și de aceea analiza regulii poștale aruncă o lumină nouă asupra doctrinei contractelor în genere. Folosind tripartiția simbolic-real-imaginar a lui Lacan, vedem că sistemul juridic are doar un caracter imaginar, de interpretare și deci de imaginare. Contractul este, în ultimă instanță, un semnificant, o simplă diferență stabilită la nivelul simbolicului. Principiul, semnificantul fiind de ordin simbolic, existența și realitatea juridică a contractului ține de imaginar. Ceea ce revine la a spune că nici un contract, niciodată, nu va fi complet pentru că este un produs al diseminării, al scrierii, al transcrierii simbolicului. Analiza întreprinsă până aici asupra regulii poștale ca revelator al mizelor ascunse ale contractelor relevă faptul că părțile contractante nu sunt niciodată simetrice, că originea contractului constă în neînțelegere și că libera voință precum și autonomia contractanților sunt mituri legale. Ceea ce ne conduce la necesitatea analizării originilor istorice ale contractelor de orice tip și anume la regulile căsătoriei și ale comerțului sexual în hoarda primitivă, care reprezintă prototipul și originea contractului. Regula poștală, cea care privilegiază pe cel căruia i s-a făcut oferta, este alegoria și punerea în scenă a regulii arhaice care oferea o anumită protecție femeii în cadrul încheierii sau desfacerii căsătoriei. Căsătoria era perfectată în momentul în care femeia accepta oferta făcută de bărbat. În cadrul contractului partenerii nu sunt egali căci contractele reproduc acest contract al căsătoriei și prin urmare inegalitatea contractanților se fundamentează pe inegalitatea de gen. Situația încheierii contractului repune în scenă drama originară a femeii a cărei singură putere constă în acceptul sau refuzul ofertei masculine. Contractele, prin modul lor de funcționare, presupun o parte pasivă, care are doar dreptul de a aproba sau nu contractul, și o parte activă, care stabilește regulile contractului și îl propune celeilalte părți. Regula poștală, contractul sau regulile căsătoriei afirmă în ultimă instanță că ofertanții, fii care și-au câștigat dreptul la cuvânt prin crimă, trebuie să își asume dorința inițială, crima inițială. Ei nu mai au dreptul de a da înapoi, crima și instituirea legii, oferta, nu sunt procese reversibile.

Această analiză a genealogiei regulii poștale pune în scenă fenomenele psihanalitice care produc legea imaginară și care sunt analizate în partea a doua a

capitolului al treilea, și anume melancolia, memoria, absența și repetarea. Melancolia este dezvoltată ca resortul intern care continuă procesul primordial de instituire a legii prin prelungirea la nesfârșit a regretului față de uciderea patriarhului primordial. Melancolia este, în termeni lacanieni, eșecul de simbolizare a acestei crime inițiale, un doliu care nu poate fi încheiat pentru că se manifestă doar pe plan imaginar. Melancolia pune în mișcare memoria productivă care menține, reproduce, accentuează dar și creează și obnubilează anumite memorii. Ceea ce ne arată psihanaliza este faptul că obiectul memoriei, al doliului și al melancoliei, este absența. Ca urmare, legea se fondează pe o lipsă originară a surselor, a ordinii și a imaginilor inițiale. Legea este astfel doar o interpretare, o refulare, o întoarcere a elementului refutat și o repetare nesfârșită a actului originar de instituire.

Ultima parte a celui de al treilea capitol analizează întruparea legii în persoane, locuri și imagini. Psihanalizarea acestora prin analiza cazuisticii prezentate în literatura de specialitate dezvoltă resorturile ascunse ale producerii și aplicării legii. Cazul *Attia v British Gas Plc* din 1988 arată modul în care imaginarul se constituie ca argument legal. Judecătorii și întreaga instituție juridică, în acest caz, au admis argumentele pulsionale, au permis intrarea în scenă a inconștientului: ”arderea căminului ca și cauză materială a suferinței poartă cu sine sensul inconștient al unei violări absolute: distrugerea unui spațiu sacru este sacrilegiu pentru legea ecleziastică”⁵. Casa, în acest caz, a fost considerată ca dublă imagine, aceea de proprietate obiectuală dar și de loc sacru. Puterea simbolului în cadrul sistemului juridic este și ceea ce face ca legea să nu aibă putere asupra Regelui sau Guvernului acestuia. Coroana, așa cum rezultă din analiza cazului *M. v Home Office*, nu poate fi pedepsită, fiind doar o ficțiune, nefiind personificată, neavând decât cel mult un corp mistic. Motivul deciziei curții este faptul că Regele este asimilat Autorității ca atare și originii transcendente a legii. În consecință, legea nu are putere împotriva imaginii originii sale, neexistând raport juridic între monarh și legea a cărei garant este. Ultimele două cazuri analizate vorbesc de impotența domeniului imaginar asupra domeniului simbolic. Astfel, în cazul caporalului Lortie, vedem cum identificarea Autorității ca atare cu imaginile autorității duce la crimă și la

---

⁵ Goodrich, Peter, *Oedipus Lex. Psychoanalysis, History, Law*. University of California Press, 1995, p. 196.

iluzia puterii de transcendere a structurii simbolice. De asemenea, prin analiza adopției de către mama transsexuală a propriului copil, dar acum în calitate de tată, vedem eșecul legii de a se erija în instanță transcendentă care poate disloca structura simbolică prin instituirea propriului imaginar. În final, arătăm faptul că domeniul juridic este circumscris de către violență, originea, mobilul și efectele acestuia fiind de fapt realitatea violenței, a crimei ancestrale, a crimei reale care face obiectul procesului și a crimei ca pedeapsă statuată de lege.

În capitolul al patrulea „*Legea ca structură ideologică*” vom delimita, în prima parte, elementele care fac posibilă situarea legii în proximitatea ideologiei. Elementele constitutive sub care orice ideologie funcționează sunt „credința” și „imaginarul social”. Astfel, (1) vom încerca să vedem structurile similare între elementele caracteristice ideologiilor și elementele caracteristice oricărui sistem juridic, precum și (2) posibilitatea de a chestiona critic prin apelul la psihanaliză tocmai structurile similare a celor două concepte puse în joc.

Intenția explicită a acestui capitol este de a arăta că schema de funcționare a legii este similară cu cea a ideologiei. Adică, întregul arsenal de elemente pe care-l pune în joc ideologia este similar cu acela al legii și de aici întreaga străduință a psihanalizei de a analiza legea ca fapt ideologic. Ideologiile sunt, în general, credințe de grup pe care indivizii le asimilează prin procesele de socializare; mulți oameni primesc o ideologie prin identificarea cu un grup social sau prin distanțarea față de acesta. Tocmai aceste credințe de grup trebuie puse în evidență pentru a putea înțelege cum un concept destul de abstract va veni să justifice „mișcărilor” pe care un grup sau altul se crede îndreptățit să le efectueze. A sta sub influența unor credințe justificative, adică de coeziune, reprezintă primul aspect pe care un grup social se sprijină și în acest sens putem să identificăm ideologia până la indistinție cu legea. În cazul ideologiilor (precum și al legii) credințele se transformă în argumente: ele sunt menite să convingă și să contracareze concepțiile rivale. Mișcarea de la credință la argument se realizează tocmai pe functorul unificator pe care îl dă coeziunea. Ideologiile, și în aceeași măsură și legea, afectează în totalitate unele din valorile majore ale vieții. Ideologiile sunt normative, etice, moralizatoare în ton și în conținut. Aceleași aspecte le regăsim și la nivelul legii. Ideologiile sunt, inevitabil, părți ale unui sistem de credințe mai vast și împărtășesc proprietățile structurale și stilistice ale

acestui sistem. Ideologiile au un corp de documente sacre (constituții; declarații ale drepturilor; manifeste; programe) și eroi (părinți fondatori; unificatori; salvatori; profeți și înțelepți; mari interpreți și autori). Toate aceste elemente am încercat să le identificăm și la nivelul legii.

În partea a doua a capitolului, vom identifica cele trei caracteristici fundamentale ale ideologiei (disimularea, justificarea și integrarea) ca făcând parte și din structura legii. Astfel în primul rând am arătat cum (1) funcția de distorsiune/disimulare specifică înțelesului peiorativ al ideologiei își poate arăta valențele pozitive pe care le comportă în cadrul legii. Argumentația este următoarea: corpul legii are o realitate efectivă pe care putem mereu să o măsurăm prin apelul la praxis. Astfel încât, pornind de realitatea praxis-ului ar trebui să ne imaginăm că și legea funcționează sub aceleași auspicii; adică respectă în totalitate praxis-ul. Însă niciodată lucrurile nu stau așa. Există mereu un filtru, fie cel al judecătorilor, fie cel al avocaților prin care legea nu mai răspunde faptelor ca atare ci interpretărilor pe care reprezentanți legali le dau. Disimularea ca funcție a legii este un element absolut necesar atât la nivelul valențelor sale peiorative cât și la nivelul valențelor sale benefice.

În al doilea rând (2) funcția de legitimare (ca al doilea element specific ideologiei) funcționează sub aceeași formă și cadrul sistemului legal. Sistemul legal cere mereu „actorilor” săi un plus de încredere, „un pus de credință” fără de care nu poate funcționa în bune condiții. Sistemul legal acoperă realitatea, acoperă acțiunile indivizilor într-o societate, în măsura în care aceștia acordă „un plus” de credință funcționării sale. Golul de umplut dintre ceea ce oferă benevol membrii unei comunități sociale și necesitățile pe care le impune un sistem legal este acoperit tocmai de funcția legitimării.

În al treilea rând (3) legea poate funcționa atâta vreme cât face apel în fața subiecților săi la un eveniment fondator. Nu are importanță faptul că un grup posedă o imagine idealizată a legii, ceea ce importă este faptul că fără apelul la un act fondator (uneori imemorial) al comunității, comunitatea nu există. Legea poate funcționa tocmai datorită idealizării care se produce în sânul comunității. Nu vom ști niciodată începutul legii, îl vom lega mereu de un eveniment fondator dar care posedă tocmai această funcție indispensabilă a integrării.

Pe acest calapod înțelegând legea, în trenă lacaniană, ca un afară dinăuntru nostru, am încercat în ultima parte a capitolului al patrulea să înțelegem rolul pe care legea îl ocupă în sfera realității ca structură ideologică. Am încercat să arătăm că legea funcționează precum ideologia sau că legea are o structură ideologică. Faptul că grupurile sociale se legitimează prin apelul la lege, că legea are un pronunțat caracter de coeziune, că legea presupune din partea practicanților încredere, că legea capătă virtuțile unui panaceu, că legea este încărcată cu „sentimente și afecte”, ne dau grila prin care putem citi legea prin prisma ideologiei. Această lectură ne-a oferit posibilitatea aplicării unei critici în trenă psihanalitică a legii ca structură ideologică. Analizarea rând pe rând a argumentelor pe care ni le aduce în față Slavoj Žižek ne-a permis formularea câtorva concluzii. Realitatea ideologiei, și așa cum vom încerca să arătăm realitatea legii, nu mai are un caracter „ascuns”. Pentru Žižek, ideologia ne dă dintr-o dată, în fața noastră, toate elementele prin care putem identifica ideologia ca ideologie. Singura problemă pe care filosoful sloven o identifică este aceea conform căreia credințele noastre care permit funcționarea ideologiei nu mai sunt ascunse în interiorul unui inconștient fie el și colectiv, ci, dimpotrivă sunt externalizate și transformate tocmai în elementele care justifică și susțin ideologia. Deplasarea credințelor din interiorul subiecților în exteriorul comunității cer o psihanaliză colectivă, în care ideologia și legea sunt elementele cele mai intime ale unui subiect (fie el și un subiect colectiv).

Bibliografie

Cărți:

Goodrich, Peter & Carlson, David Gray (eds.). 1998. *Law and the Postmodern Mind: Essays on Psychoanalysis and Jurisprudence*. University of Michigan Press.

Aristotel. 2004. *Retorica*. Editura IRI.

Bataille, George. 1989. *Theory of Religion*. MIT Press.

- Bellemin-Noel, Jean. 1996. *Vers l'inconscient du texte*. PUF, Paris.
- Bellemin-Noel, Jean. 2002. *Psychanalyse et littérature*. PUF, Paris.
- Bowie, Malcom. 1991. *Lacan*. Harvard University Press.
- Capeheart, Loretta & Milovanovic, Dragan. 2007. *Social justice: Theories, Issues, and Movements*. Rutgers.
- Cassirer, Ernst *Mitul Statului*, Ed. Institutul European, București, 2001
- Caudill, David S. 1997. *Lacan and the subject of Law. Toward a Psychoanalytical Critical Legal Theory*, Humanities Press, New Jersey.
- Chemama, Roland (ed.). 1997. *Dicționar de psihanaliză Larousse*. Univers Enciclopedic. p. 203
- Deleuze, Gilles & Guattary, Felix. 1983. *Anti-Oedipus: Capitalism and Schizophrenia*. Minnesota University Press.
- Deleuze, Gilles. 1968. *Diferrence et repetition*. PUF.
- Derrida, Jacques. 1997. *Deconstruction in a Nutshell*. Fordham University Press.
- Frank, Jerome. 2009 [1930]. *Law and the modern mind*, Transaction Publishers.
- Freud, Sigmund. 1999. *Opere 1. Eseuri de psihanaliză aplicată*, Editura Trei.
- Freud, Sigmund. 2000 [1930]. „Disconfort în cultură”, în Freud, Sigmund. *Opere 4. Studii despre societate și religie*. Editura Trei.
- Freud, Sigmund. 2000. *Opere 3. Psihologia inconștientului*. Editura Trei.
- Freud, Sigmund. 2000. *Opere 4. Studii despre societate și religie*. Editura Trei.
- Frosh, Stephen *The politics of Psychoanalysis: An Introduction to Freudian and Post Freudian Theory*, London, Macmillan Educ, 1987
- Gabel, Petre. *A critical Anatomy of Legal Opinion*, Alsa Forum, Fall 1980

- Goodrich, Peter. 1990. *Languages of Law. From Logics of Memory to Nomadic Masks*. Weidenfeld & Nicolson, London.
- Goodrich, Peter. 1995. *Oedipus Lex. Psychoanalysis, History. Law*. University of California Press.
- Henry, Stuart & Milovanovic, Dragan (ed.). 1999. *Constitutive Criminology at Work*, SUNY Press.
- Kofman, Sara. 1985. *L'enfance de l'art. Une interpretation de l'esthetique freudienne*, Galilee.
- Lacan, Jacques. 1999 [1966] *Écrits*, Seuil, Paris.
- Legendre, Pierre. 1985. *L'Inestimable objet de la transmission: Étude sur le principe généalogique en occident*. Fayard.
- Legendre, Pierre. 1989. *Le crime du caporal Lortie: Traite sur le pere*. Fayard.
- Legendre, Pierre. 1997. *L'Amour du Censeur: Essai sur l'order dogmatique*. Seuil, Paris.
- Leonard, Jerry (ed.). 1995. *Legal Studies as Cultural Studies: A Reader in Post(Modern) Critical Theory*, SUNY Press.
- Levine, Michael P. (ed.). 2000. *The analytic Freud: philosophy and psychoanalysis*. Routledge.
- Litowitz, Douglas. 1997. *Postmodern Philosophy and Law*. University Press of Kansas.
- Liotard, Jean-Francois. 1988. *The Differend*. Minnesota University Press.
- Liotard, Jean-Francois. 1999. *Just Gaming*. Minnesota University Press.
- Liotard, Jean-Francois. 2003. *Condiția postmodernă*. Idea Design.
- Paul, Smith. 1988. *Discerning the Subject*. University of Minnesota Press.
- Pospisil, Leopold. 1978. *The Ethnology of Law*. Cummings, London.

Regland-Sullivan, Ellie. 1987. *Jacques Lacan and the Philosophy of Psychoanalysis*. University of Illinois Press.

Ricoeur, Paul. 1998. *Despre interpretare. Eseu asupra lui Freud*. Editura Trei.

Zizek, Slavoj *The Sublime Object of Ideology*, London, Verso, 1989

Articole și studii:

Douzinas, Costas & Warrington, Ronnie. 1995. „A Well-Founded Fear of Justice: Law and Ethics in Postmodernity” în Leonard, Jerry (ed.). *Legal Studies as Cultural Studies: A Reader in Post(Modern) Critical Theory*. SUNY Press,

Arrigo, Bruce A. 1999. „Constitutive Theory and the Homeless Identity: The Discourse of a Community Deviant”, în Henry, Stuart & Milovanovic, Dragan. *Constitutive Criminology at Work*. SUNY Press.

Legendre, Pierre. 1998. „The Other Dimension of Law”, în Goodrich, Peter & Carlson, David Gray (eds.). *Law and the Postmodern Mind: Essays on Psychoanalysis and Jurisprudence*. University of Michigan Press.

Ashe, Marie. 1995. „Mind's Opportunity: Birthing a Poststructuralist Feminist Jurisprudence” în Leonard, Jerry (ed.). *Legal Studies as Cultural Studies: A Reader in Post(Modern) Critical Theory*, SUNY Press.

Bienenfeld, Franz Rudolf. 1956. „Prolegomena to a Psychoanalysis of Law and Justice”, în *California Law Review*, nr. 957.

Brunner, Jose. 2000. „Freud and the rule of law: from Totem and Taboo to psychoanalytic jurisprudence”, în Levine, Michael P. (ed.). *The analytic Freud: philosophy and psychoanalysis*. Routledge.

Caudill, David S. 1995. „Freud and Critical Legal Studies: Contours of a Radical Socio-Legal Psychoanalysis” în Leonard, Jerry (ed.). *Legal Studies as*

- Cultural Studies: A Reader in Post(Modern) Critical Theory*, SUNY Press,
- Caudill, David S. 1995. „Freud and Critical Legal Studies: Contours of a Radical Socio-Legal Psychoanalysis” în Leonard, Jerry (ed.). *Legal Studies as Cultural Studies: A Reader in Post(Modern) Critical Theory*. SUNY Press.
- Caudill, David S. 1997. „In the Wake, or At the Wake, of Psychoanalytic Jurisprudence?” în *Legal Studies Forum*, vol. XX, nr. 3.
- Derrida, Jacques. 1975. „The Purveyor of Truth”, în *Yale French Studies, No. 52, Graphesis: Perspectives in Literature and Philosophy*.
- Derrida, Jacques. 1986. “Declarations of Independence”, traducerea Tom Keenam & Tom Pepper. în *New Political Science* 15:7–17.
- Derrida, Jacques. 1989. “Force of Law: The Mystical Foundations of Authority” în Cornell, D., Rosenfeld, M. & and Carlson, D. (eds.). *Deconstruction and the Possibility of Justice*. Routledge.
- Douzinas, Costas. 1995. „Law’s birth and Antigone’s death: on ontological and psychoanalytical ethics”, în *Cardozo Law Review*.
- Douzinas, Costas. 1997. „Psychoanalysis Becomes the Law: Notes on an Encounter Foretold”, în *Legal Studies Forum*, vol. XX, nr. 3.
- Freud, Sigmund. 1999. „Scriitorul și activitatea fantasmatică”, în *Opere 1. Eseuri de psihanaliză aplicată*, Editura Trei.
- Freud, Sigmund. 2000 [1912-1913]. „Totem și tabu”, în Freud, Sigmund. *Opere 4. Studii despre societate și religie*. Editura Trei, pp. 221-345.
- Freud, Sigmund. 2000 [1915]. „Doliu și melancolie”, în *Opere 3. Psihologia inconștientului*. Editura Trei.
- Freud, Sigmund. 2000 [1939]. „Moise și religia monoteistă”, în Freud, Sigmund. *Opere 4. Studii despre societate și religie*. Editura Trei, pp. 352-448.
- Gabel, Petre. 1987. „Dukakis’s Defeat and the Transformative Possibilities of legal Culture”, în *Tikkun*, Martie-Aprilie.

- Goldstein, Joseph. 1968. „*Psychoanalysis and Jurisprudence*”, în *Yale Law Journal*, nr. 77.
- Goodrich, Peter. 1997. „The Unconscious is a Jurist: Psychoanalysis and Law in the Work of Pierre Legendre”, în *Legal Studies Forum*, vol. XX, nr. 3.
- Lacan, Jacques. 1957. „Le Séminaire sur «La lettre volée»” în *La psychanalyse*, numărul 2.
- Lacan, Jacques. 1977. „The Agency of the Letter in the Unconscious or Reason since Freud”, traducere de Alan Sheridan, în *Écrits: A Selection*. W.W. Norton & Co.
- Melman, Charles. 1997. „Lacan” în Chemama, Roland (ed.). *Dicționar de psihanaliză Larousse*. Univers Enciclopedic.
- Ricoeur, Paul. 1999. Ideologia și Utopia; două expresii ale imaginarului social în *De la text la acțiune Eseuri de hermeneutică II*. Ed Echinoc, Cluj.
- Redding, Richard E. 1997. *Socialization by the Legal System: The Scientific Validity of Lacanian Socio-Legal Psychoanalysis* în *Oregon Law Review*, Volume 75, nr 3.
- Sanchez, Lisa. 1999. „Sex, Law and the Paradox of Agency and Resistance in the Everyday Practices of Women in the 'Evergreen' Sex Trade” în Henry, Stuart & Milovanovic, Dragan (ed.). *Constitutive Criminology at Work*, SUNY Press.
- Schoenfeld, C.G. 1988. „Omnipotence and the law: a psychoanalytically oriented analysis”, în *Journal of Psychiatry and Law*, 16: 421–458.
- West, Robin. 1986. „Law, rights and other totemic illusions: legal liberalism and Freud's theory of the rule of law”, *University of Pennsylvania Law Review*, 134: 817–882.

Cazuistică menționată:

Cazul *Adams & Ors v Lindsell & Ors* [1818], Decizia Curții Supreme a Angliei și Scoției, EWHC KB J59 (05 June 1818), <http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/KB/1818/J59.html>

Cazul adopției de către mama transexuală, Decizia Tribunalului Minorilor, 31 martie 1988, Dreptul familiei, 480, în Recueil de Jurisprudence du Quebec, 1988, p. 1138-1140

Cazul *Attia v British Gas Plc* [1987] QB 304, Decizia Curții de Apel a Angliei și Scoției, EWCA Civ 8 (26 June 1987), <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/1987/8.html>

Cazul Caporalului Denis Lortie

Cazul *M v Home Office* [1993], Decizia Camerei Lorzilor a Marii Britanii, UKHL 5 (27 July 1993), <http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1993/5.html>